

свободами та інтересами людини і суспільства, здатна отримати заслужений авторитет і довіру від свого джерела влади – народу, а отже, і досягти якісного виконання обов'язків особистістю, для якої створені умови правової упевненості в охороні та захисті її прав, свобод та інтересів незалежно від правлячої еліти, суб'єктів, які здобули та утримують державну владу. Тож громадянин за різних мотивів та причин матиме інтерес відстоювання держави, яка піклується про нього та його майбутнє.

Поміркованість та виваженість під час ухвалення змін до законодавства вказує не на консерватизм, а на вмотивованість, обґрунтованість та дотримання фундаментальних засад правової системи, демократичного вектору її розвитку, дотримання прав, свобод та інтересів людини. Переконані, що здобутий досвід правового регулювання в умовах правового режиму воєнного стану має втілюватися у законодавстві, разом із цим формування якісних норм права, які ефективно регулюватимуть у майбутньому подібні суспільні відносини, можливе, коли суб'єкти правотворчості і джерело влади переглянуть, а подекуди переоцінять подібні норми, внесуть до них необхідні виправлення і доповнення, що свідчитиме про демократичний вектор розвитку державності, сталий шлях утвердження прав, свобод та інтересів людини, виконання принципу верховенства права.

1. Самбор М. А. Інтерес в праві: загальнотеоретичні аспекти розуміння та реалізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2010. 20 с.

Ігор СЕРДЮК

доцент кафедри теорії та історії
держави та права, конституційного
права та прав людини
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, доцент

<https://orcid.org/0000-0002-3655-721X>

**КОНСТИТУЦІЙНА ЗАСАДА ЗАКОННОСТІ В КОНТЕКСТІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Під час підготовки тез цієї доповіді автор визначив за мету розкрити зміст конституційної засади законності в контексті забезпечення національної безпеки України.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність використання такого теоретичного інструментарію:

1) діалектичного методологічного підходу, пізнавальний потенціал якого складають принципи взаємозв'язку та розвитку явищ державно-правової дійсності, а також закони і категорії діалектики. У межах цієї наукової розвідки конституційна засада законності досліджувались автором у системному взаємозв'язку з іншими елементами механізму забезпечення національної безпеки України;

2) герменевтичного методологічного підходу та спеціально-юридичного методу пізнання, що дозволяють розкрити зміст закріплених в Конституції України та Законі України «Про національну безпеку України» (далі – Закон) приписів нормативного і ненормативного характеру;

3) формально-логічних методів аналізу та синтезу, що уможливили визначення сутнісного аспекту конституційного принципу законності, а також формулювання узагальнюючих висновків.

У методологічному плані важливе значення також має контекст дослідження – забезпечення національної безпеки України, тобто захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [3].

Оскільки у вищенаведеній легальній дефініції вживаний займенник «інших» у логіко-граматичному зв'язку з усталеним у національному законодавстві словосполученням «національних інтересів України», важливо з'ясувати і його смислове навантаження, що

зрештою забезпечить достатньо повне і, головне, правильне розуміння терміно-поняття «національна безпека України».

В інтерпретації суб'єкта законотворчості термін «інші національні інтереси України» має таке значення: «це важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян» [3].

Таким чином, національна безпека України означає захищеність від реальних і потенційних загроз не лише державного суверенітету, територіальної цілісності та демократичного конституційного ладу, але й важливих інтересів людини, безпечних умов життєдіяльності і добробуту її громадян.

Цей умовивід у частині об'єктів захищеності підтверджується і приписом, уміщеним у ч. 1 ст. 3 вищезгаданого Закону, згідно з яким державну політику у сферах національної безпеки і оборони спрямовано передусім на захист людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності ... від надзвичайних ситуацій [3].

З'ясувавши контекст дослідження, перейдемо до характеристики конституційної засади законності. Її зміст доволі лаконічно і, водночас, ємко визначений у ч. 2 ст. 19 Основного Закону Української держави і суспільства, згідно з якою «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законами України» [1].

Принагідно потрібно уточнити, що законність суб'єкт законотворчості відніс до основних принципів, які визначають порядок формування державної політики у сферах національної безпеки і оборони (ч. 2 ст. 3 Закону) [3].

Аналіз юридичних норм Розділу IV СЕКТОР БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ Закону свідчить про те, що важлива роль у формуванні та реалізації державної політики у сфері безпеки і оборони відводиться тим державним органам, які наділяються правотворчими та правозастосовними повноваженнями. Зокрема, Президент України, здійснюючи керівництво у сферах національної безпеки і оборони, відповідно до Конституції України:

1) видає укази і розпорядження з питань національної безпеки і оборони, що є обов'язковими до виконання на території України, зокрема указами Президента України затверджуються Стратегія національної безпеки України, Стратегія воєнної безпеки України, інші стратегії, доктрини, концепції, якими визначаються актуальні загрози національній безпеці, основні напрями і завдання державної політики у сферах національної безпеки і оборони, розвитку сектору безпеки і оборони (п. 4 ч. 1 ст. 13);

2) реалізує право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України щодо законодавчого врегулювання питань національної безпеки і оборони (п. 6 ч. 1 ст. 13);

3) приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України (п. 13 ч. 1 ст. 13);

4) приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, а також оголошує у разі необхідності окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації з наступним затвердженням цих рішень Верховною Радою України (п. 14 ч. 1 ст. 13);

5) вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України (п. 7 ч. 1 ст. 13);

6) вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України (п. 8 ч. 1 ст. 13);

7) призначає на посади та звільняє з посад Секретаря Ради національної безпеки і оборони України та його заступників (п. 9 ч. 1 ст. 13);

8) призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України за поданням Міністра оборони України, а також вище командування інших військових формувань за поданням керівників органів центральної виконавчої влади, яким підпорядковуються відповідні військові формування (п. 10 ч. 1 ст. 13) [3].

Згідно з ч.ч. 1-2 ст. 15 Закону Міністерство оборони України є основним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період. До повноважень цього органу належать організація в силах оборони заходів оборонного планування, визначення засад

воєнної, військової кадрової та військово-технічної політики у сфері оборони, здійснення в установленому порядку координації діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування щодо підготовки держави до оборони [3].

Міністерство внутрішніх справ України, як центральний орган виконавчої влади, відповідно до п. п. 1-4 ч. 1 ст. 18 Закону забезпечує формування та реалізує державну політику у таких сферах:

1) забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання громадської безпеки і правопорядку, а також надання поліцейських послуг;

2) захисту державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

3) цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

4) міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, зокрема біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [3].

У зв'язку з вищевикладеним виникає питання про змістовне наповнення принципу законності в аспекті правотворчої та правозастосовної діяльності цих органів.

Як стверджує Д. Слинко, у правотворчому процесі цей принцип означає вимогу дотримання процедури прийняття нормативно-правового акта, дотримання компетенції органу або посадової особи, що ухвалює акт [4, с. 137].

Схожий погляд на питання, що розглядається нами, має і С. Тищенко. На думку вченої, принцип законності передбачає:

а) прийняття нормативно-правових актів чи інших джерел об'єктивного права лише тими суб'єктами, котрі уповноважені на це чинним законодавством, і лише у чітко визначених межах;

б) дотримання суб'єктами правотворчості встановленої процедури підготовки та прийняття нормативно-правового акта чи іншого джерела права;

в) відповідність юридичної форми нормативно-правового акта його змісту;

г) несуперечність нового нормативно-правового акта Конституції та законам України, а також загальновизнаним нормам і принципам міжнародного права [5, с. 196].

Відносно суб'єктів правозастосовної діяльності, які здійснюють правоохоронні функції, цей принцип означає, що правозастосовне рішення повинно прийматися уповноваженим на це суб'єктом у межах його компетенції; правозастосування має здійснюватися в порядку і формах, передбачених процесуальними нормами права; правозастосовні органи зобов'язані правильно обирати норми матеріального права, належним чином їх тлумачити і приймати рішення відповідно до норм та принципів права [2, с. 239].

Іще один важливий аспект законності в контексті забезпечення національної безпеки України пов'язаний із здійсненням демократичного цивільного контролю за сектором безпеки і оборони України. Про це свідчить припис ч. 2 ст. 4 Закону, згідно з яким цивільний контроль здійснюється в тому числі і за принципом законності [3]. Особливо важливою складовою предмету цивільного контролю відповідно до п. 1 ч. 4 ст. 4. Закону є дотримання вимог Конституції і законів України у діяльності органів сектору безпеки і оборони, недопущення їх використання для узурпації влади, порушення прав і свобод людини і громадянина [3].

Отже, в аспекті питання, що складає предмет дослідження, принцип законності вимагає від суб'єктів правотворчої діяльності з числа органів державної влади (передусім, Президента України, Міністерства оборони України та Міністерства внутрішніх справ України), що формують державну політику у сферах національної безпеки і оборони, а також суб'єктів правозастосовної діяльності, зокрема правоохоронної, з числа органів, реалізуючих державну політику у сфері національної безпеки і оборони (Президента України, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Національної гвардії України, Служби безпеки України), а також їх посадових і службових осіб діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України і законами України, неухильно дотримуючись наразі прав і свобод людини. Конституційна засада законності втілюється також і в тому, що ці органи мають бути відкриті для демократичного цивільного контролю, предметом якого є, передусім,

дотримання вимог Конституції і законів України у діяльності органів сектору безпеки і оборони, недопущення їх використання для узурпації влади, порушення прав і свобод людини і громадянина.

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Козюбра І. І. Загальна теорія права: підручник. К. : Ваіте, 2016. 392 с.
3. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
4. Слинко Д. В. Юридичний процес: історія, теорія, практика: монографія. Харків : Вид-во «НТМТ», 2017. 415 с.
5. Тищенко С. О. Поняття, види та принципи правотворчості. *Теорія держави та права*: підручник (3-є вид., перероб. і доп.). Дніпро : ДДУВС, Ліра ЛТД, 2017. С. 192-197.

Ольга ЧЕПІК-ТРЕГУБЕНКО

доцент кафедри теорії держави та права
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук
<https://orcid.org/0000-0001-5499-5793>

**ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ БЕЗПЕКИ
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ**

Повоєнна відбудова України, зокрема, трансформація її економічної системи, що виступає фундаментом для ефективного функціонування інших систем держави та суспільства, є взаємозалежною із розвитком такої складової держави, як правова безпека. Цілісність та ефективність правової безпеки своєю чергою зумовлюється якісною правотворчою діяльністю у державі.

Правова безпека в Україні як комплексне явище виступала предметом дослідження науковців, серед яких: П. Богущкий, О. Корещкий, І. Корж, А. Лобода, С. Петков, В. Пилипчук, О. Явний та ін. [1; 3; 5; 7]. У 2024 р. І. Коржем підготовлено фундаментальне монографічне дослідження на тему «Правова безпека як критерій стану правового життя» [2], присвячене концептуальним теоретичним та практичним підходам до розуміння змісту й особливостей правового інституту, яким є правова безпека. У монографії вченим розкрито зміст правового життя, що зумовлене феноменом чинного права, обґрунтовано значення правових актів тощо. Такі праці сьогодні є практично необхідними для розвитку України як демократичної, правової, суверенної держави, а дослідження правової безпеки як правового інституту має посісти належне місце серед наукових здобутків українських дослідників.

І. Корж наголосив, що «виразником належного стану функціонування правових актів та їх застосування у державі є відповідний критерій, що можна назвати як «правова небезпека» для держави, суспільства чи людини і громадянина, оскільки він є протилежним, своєрідним антонімом іншому критерію – «правова безпека», який є станом належного забезпечення громадянами за допомоги правових норм своїх життєво важливих прав та інтересів» [2, с. 9]. Правова безпека передбачає впровадження принципу верховенства права до соціальних комунікацій і правової реальності. Власне йдеться про реалізацію ідеї права у національній правовій системі, що організаційно й інституційно має забезпечити належний стан правової безпеки. Верховенство права є метою для всіх соціальних акторів – людини, суспільства й держави, навіть за умов, коли держава повільно та непослідовно ставиться до впровадження правопорядку [6; 9]. Забезпечення правової безпеки повністю корелюється з проблематикою прийнятності та захисту загальнолюдських цінностей, забезпечення прав і свободи людини громадянина. Зазначені напрями можливо забезпечити через якісну та взаємоузгоджену систему нормативно-правових актів.

І. Корж, П. Богущкий, В. Пилипчук стверджують, що «правова безпека є феноменом, який поєднує ідеальні ознаки права у правовій реальності з діяльністю щодо забезпечення захисту цілісності національної правової системи від реальних і потенційних викликів та загроз, що суттєво загострюються в умовах глобальних трансформацій, зміни світового правопорядку та